

Grønlands vej til større selvbestemmelsesret: Muligheder og begrænsninger i juridiske, administrative og andre perspektiver

Jakob Janussen, cand. scient. pol. og dr.h.c.

Det grønlandske folks inddragelse i landets styring siden 1860 var i begyndelsen stærkt begrænset. Først ved hjemmestyrets indførelse i 1979 fik det lokale parlament i Grønland egentlig lovgivningskompetence på visse områder. Alle større sagsområder overtaget fra den danske stat blev ledsaget af et bloktilskud. Hjemmestyreløven blev afløst af en selvstyrelov i 2009. Listen over de sagsområder, som kunne overtages fra staten, blev udvidet betragteligt. Udgifter vedrørende sagsområder, som selvstyret kan overtage, skal afholdes af selvstyret selv. De formelle begrænsninger for det grønlandske folks ret til større selvbestemmelse er formindsket betydeligt, specielt i den allerseneste tid. Mulighed for selvbestemmelse begrænses dog også af bl.a. geografiske, befolkningsmæssige og erhvervsmæssige forhold. Det grønlandske samfund er endvidere karakteriseret ved den offentlige sektors dominans. Dette er en væsentlig forhindring for, at Grønlands økonomi kan blive mere selv bærende. Selvom de formelle begrænsninger i grønlandsk ret til selvbestemmelse er blevet reduceret, sætter andre forhold en grænse for en realisering af denne ret.

Indledning

Artiklens noget omstændelige overskrift antyder til dels, at der såvel er juridiske som administrative muligheder for at øge Grønlands selvbestemmelsesret, men at der sandelig også er andre begrænsninger, som der vil blive gjort rede for i artiklen. Det er endvidere relevant at behandle politiske og administrative muligheder og begrænsninger i sammenhæng, idet der i historisk sammenhæng ikke var en klar adskillelse mellem den lovgivende og administrative myndighed i en meget lang periode. Endvidere bør disse to områder behandles i sammenhæng, når og såfremt man måtte ønske at ændre det ene eller det andet område, idet disse to absolut er indbyrdes afhængige af hinanden. Endelig er der andre såvel interne som eksterne forhold, som absolut har betydning at have i øjemed, såfremt man ønsker at øge landets og befolkningens selvbestemmelsesret.

Det har været en eksplicit forudsætning for såvel hjemmestyreordningen som selvstyreordningen i Grønland, at de skulle etableres inden for rammerne af den gældende danske grundlov af 1953. Det vil fremgå af artiklen, at de grundlovmæssige begrænsninger for Grønlands større selvbestemmelsesret, som blev lagt til grund for såvel

hjemmestyreordningen af 1979 som selvstyreordningen af 2009 i høj grad er blevet reduceret i løbet af en forholdsvis kort årrække. Artiklen fokuserer endvidere på, at en reel selvbestemmelsesret for den grønlandske befolkning også forudsætter en mere selv bærende grønlandsk økonomi, hvor det nuværende store offentlige administrative apparat samt betydelige økonomiske overførsler udefra er med til at sætte alvorlige begrænsninger herfor. Imidlertid er det nødvendigt at påpege såvel interne som eksterne forhold i Grønland af ikke-juridisk eller -administrativ karakter, som har betydning for den større selvbestemmelsesret, som stort set samtlige politiske partier går ind for. Derfor har det været nødvendigt at behandle forfatningsretlige og administrative forhold inden for en bredere ramme og omtale disse ganske kortfattet. Det er endelig ikke nok at se og vurdere nuværende forhold i et hvilket som helst samfund uden at omtale det historiske arvegods, som landet slæber rundt på. Derfor den ret udførlige gennemgang af Grønlands politiske forhistorie, som ovenikøbet ikke ligger ret langt tilbage.

Grønlands politiske udvikling: et kort oprids

Grønland var i en lang periode dansk koloni. Koloniperioden startede ved Hans Egedes ankomst til landet i 1721 og varede frem til grundlovsændringen i 1953, da Grønland blev omfattet af den danske grundlov. Denne periode kan karakteriseres som en meget omfattende central- og fjernstyring af Grønland fra den danske stats side, i en lang årrække repræsenteret af Grønlands Styrelse, som lokalbefolkningen med et rammende udtryk kaldte *Naalagarsuit* (De store Herrefolk) og dens lokale repræsentanter i landet, nemlig inspektørerne (senere landsfogederne) for henholdsvis Nord- og Sydgrønland samt kolonibestyrerne for de enkelte kolonidistrikter.

I midten af 1800-tallet, inddrog kolonimagts repræsentanter¹ i Grønland lokalbefolkningen i forvaltningen af de enkelte kolonidistrikter. Baggrunden for det var en meget omfattende social nød, forårsaget af at den overvejende del af befolkningen, som næsten udelukkende levede af fangst af sæler, solgte sælernes skind og spæk til staten for at få råd til at købe kaffe, sukker og tobak i stedet for at bruge dem til husholdning, opvarmning af deres små boliger og vedligeholdelse af deres erhvervsredskaber. Inspektøren for Sydgrønland H. J. Rink skriver i sin indberetning fra sidst i 1850'erne, at 140 mennesker i Sisimiut- og Maniitsoq-distriktet døde inden for et år pga. sult, eller fordi de frøs ihjel (Oldendow 1936, 47).

Inddragelsen af lokalbefolkningen i forvaltningen skulle ske ved oprettelse af de såkaldte forstanderskaber. Disse bestod som regel af den stedlige kolonibestyrer, præst, missionær, læge - hvis der var ansat en sådan - samt en overkateket, som alle var statsansatte. Disse supplerede sig med de dygtigste fangere med egen husstand. Der var med andre ord langt fra at tale om noget, der lignede almindelig valgret.

---

¹ I spidsen var inspektør for den sydlige del af Grønlands vestkyst, H. J. Rink, og seminarielærer Samuel Kleinschmidt.

Forstanderskaberne blev oprettet med en vis tøven hos en del af lokalbefolkningen og kolonimagtens repræsentanter. Selv inspektøren for Nordgrønland var direkte modstander af ordningen (Oldendow 1936, 54). Endelig var der i de enkelte kolonidistrikter forskellig opfattelse af, hvilke opgaver forstanderskaberne primært skulle beskæftige sig med. Forstanderskaberne havde til opgave at opretholde ro og orden, uddele fattighjælpen, fordele forstanderskabets overskud, den såkaldte repartition, hvor fordelingen var afhængig af modtagerens erhvervsdygtighed og familiestørrelse. De økonomiske midler til forstanderskabernes drift blev tilvejebragt ved at opkræve en vis procentdel af fangernes indtægter ved salg af deres produkter til staten (jf. Oldenow 1936, 41-92; Wilhjelm 2001, 186).

Regler, der skulle gælde for samfundet i Grønland, blev udstedt af regeringen uden at inddrage den lovgivende forsamling. Dette gjaldt frem til begyndelsen af det 20. århundrede, idet de første love, der skulle gælde for befolkningen i Grønland, blev vedtaget i 1905. Det drejede sig om love for kirken og skolevæsenet (Sørensen 1983, 27).

I 1911 blev der oprettet to landsråd for henholdsvis Nord- og Sydgrønland samt lokale kommuneråd. Sidstnævnte til erstatning for forstanderskaberne. Frem til 1963 havde Avanersuaq og Østgrønland ingen repræsentation i Landsrådet og heller ingen kommunalbestyrelser, idet staten anså, at befolkningen i disse distrikter ikke var moden nok i udviklingsmæssig henseende til at blive inddraget i politiske og forvaltningsmæssige beslutninger vedrørende egne anliggender. I stedet var der i disse distrikter fangerråd. Landsrådene havde primært rådgivende funktion over for regeringen i København, selvom de også fik tillagt en meget begrænset regelfastsættende myndighed, primært angående fredning af fangststyr og områder samt socialforsorg. Disse regler, såkaldte landsrådsvedtægter skulle dog stadfæstes af statens repræsentanter for at være gældende.

Valgret og valgbarhed til landsrådene samt kommunerådene var stærkt begrænsede. Således fik kvinderne eksempelvis først valgret og valgbarhed i 1948 (Olsen 2005, 37). Formændene for landsrådene var statens øverste repræsentanter i Grønland; dvs. landsfogederne for henholdsvis Nord- og Sydgrønland. Da de to råd blev lagt sammen i 1951, samtidig med at kommunerådene blev nedlagt og erstattet af kommunalbestyrelser. Landshøvdingen over Grønland blev født formand for Grønlands Landsråd samtidig med, at dennes ansatte fungerede som rådets sekretariat. Først i 1967 fik Landsrådet mulighed for selv at vælge sin formand fra sin midte samt at begynde opbygningen af sit eget sekretariat.

Uden at gå i detaljer bør 2. verdenskrig og de første år efter krigens ophør omtales ganske kort. Den grønlandske befolkning fik under krigen for alvor øjnene op for, at der eksisterede en helt anderledes verden uden for det af staten afskærmede og koloniserede Grønland. Der skulle dog bitre interne kampe i den omnipotente Grønlands Styrelse og to kommissioner til for at tage afgørende skridt i retning af at bringe landets kolonistatus til ophør og begynde at omlægge landets hovederhverv fra fangst til fiskeri. Medvirkende hertil var et varmere klima, der var begyndt at gøre sig gældende i 1920'erne, hvilket blandt andet resulterede i mulighed for at fange torsk, der som saltfisk kunne sælges til

de vestlige krigsførende nationer til pæne priser (Sørensen 1983, 115-142; Heinrich 2012, 165-271).

Sekretariatsbetjeningen for kommunerådene og fra 1951 kommunalbestyrelserne blev varetaget af statens repræsentanter; i perioden fra 1951 og frem til midten af 1970'erne af kæmnere ansat af staten. I forbindelse med kommunalreformen i midten af 1970'erne fik kommunerne med virkning fra 1. januar 1975 mulighed for at opkræve kommuneskat, idet kommunernes økonomi indtil da udelukkende hvilede på indirekte skatter samt tilskud fra staten (Lovbekendtgørelse for Grønland nr. 419 af 1. august 1974 om kommuneskat).

Den grønlandske befolknings medbestemmelse over egne forhold startede altså nærmest som petitisser. De ændringer som fandt sted i koloniperioden, og fortsatte helt frem til hjemmestyrets indførelse i 1979, må betegnes som ganske minimale, og der var aldrig tale om principielle ændringer. Først ved indførelse af hjemmestyre pr. 1. maj 1979 fik folkevalgte organer i Grønland en decideret selvstændig lovgivende og administrativ kompetence. Fra da af begyndte en overførsel af såvel politisk som administrativ kompetence fra staten til politiske og administrative organer i selve Grønland. Rækkevidden af denne mulighed for overførsel er dog - som det vil fremgå senere i artiklen - begrænset af, hvad der anses som forfatningsmæssigt muligt, idet såvel hjemmestyreordningen af 1979 som selvstyreordningen af 2009 ifølge den gældende lovgivning skulle og skal finde sted inden for rammerne af den gældende grundlov i Danmark.

Begrebsmæssige uklarheder

Den almindelige opfattelse af, hvad man skal lægge i begreberne hjemmestyre, selvstyre og offentlig administration har efter min mening været med til at forplumre diskussionen om disse emner. Derfor er det vigtigt at gøre rede for disse begreber inden den videre analyse.

For det første er begreberne hjemmestyre og selvstyre ikke entydige. Der er tale om en glidende overgang imellem hjemmestyre og selvstyre, og det kan derfor i nogle tilfælde være vanskeligt at skelne. For det andet har det været svært at finde dækkende betegnelser for disse to begreber på grønlandsk, hvor det har været nødvendigt at opfinde begreberne *namminersorneruneq* for hjemmestyre og *namminersorneq* for selvstyre. Derudover bruges begrebet *namminiilivinneq* om selvstændighed.

Forvirringen om, hvad man skal lægge i begrebet 'offentlig administration' er endnu mere udtalt. Det hænger helt givet sammen med, at det igennem Grønlands historie i overvejende grad har været staten eller kommunerne at tage sig af fælles opgaver i samfundet, hvad enten det drejer sig om administration, socialforsorg, handel, opkøb af produkter, lån til husbyggeri og produktionsmidler mv.

Med til at øge begrebsforvirringen skyldes endvidere den gængse oversættelse af begrebet 'administration' til grønlandsk, nemlig *allaffissorneq*, som med Mogens

Glistrups bevidste omskrivning meget nemt kan oversættes til papirusseri eller kontornusseri i stedet for *forvaltning*. Men ret beset er offentlig administration ikke blot en mekanisk forvaltning og implementering af lovgivningen, men indebærer tillige en selvstændig stillingtagen til en lang række spørgsmål, som er nødvendige for fuldtud at forvandle en hensigt til virkelighed i overensstemmelse med gældende forvaltningsret. Det synes mere rammende at bruge udtrykket *offentlig forvaltning*, som på grønlandsk ikke bør oversættes til *pisortat allaffissornerat*, men til *pisortat ingerlatsinerat*. De ovennævnte vage begreber om hvad det offentlige bør beskæftige sig med og de tvivlsomme oversættelser af begreberne hjemmestyre, selvstyre og administration til grønlandsk har været med til at gøre det svært at bruge dem entydigt og operationelt.

Juridiske overvejelser forud for grundlovsændringen i 1953

Afkoloniseringsspørgsmålet var et meget varmt emne i FN-regi i perioden efter afslutningen af 2. verdenskrig. Efter omfattende overvejelser var der enighed i verdensorganisationen om, at ophør af et territoriums kolonistatus kunne finde sted i form af enten 1) uafhængighed, 2) fri association med den tidligere kolonisateur eller 3) integration i en anden stat (DIIS 2007, 83; Grønlandsk-dansk selvstyrekommission 2008, 378-384).² (Se også Mininnguaq Kleists artikel i dette temanummer, hvor han skriver om denne proces i relation til udviklingen af Grønlands udenrigspolitik og internationale relationer).

Overvejelserne om ophør af Grønlands kolonistatus fandt i årene 1951-53 primært sted i Rigsdagens Grønlandsudvalg (DIIS 2007, 197-200). Responsa afgivet af stats- og folkeretsekspertene Poul Andersen og Alf Ross, der var tilknyttet Forfatningskommissionen som konsulenter, kom til at spille en fremtrædende rolle. Mens Poul Andersen gik ind for integrationssporet, var Alf Ross oprindelig af den opfattelse, at udvikling af selvstyre inden for fællesskabets rammer tillige burde indgå, idet hans forslag til artikel 1 i grundloven lød: ”Danmarks rige udgør en enhed. Alle dets dele er repræsenteret på rigsdagen. I kraft af deres særstilling i national, historisk og geografisk henseende udgør Færøerne og Grønland hver for sig selvstyrende folkesamfund inden for rigsenheden. Selvstyrets omfang og ordning fastsættes ved lov.” (ibid., 204). Da det kom til stykket, var det kun integrationssporet, der blev kommunikeret videre til Grønlands Landsråd, som tiltrådte forslaget i september 1952 (ibid., 218).

---

² Se også Udenrigsministeriets notat af 15. august 2005 om det grønlandske folks selvbestemmelsesret i henhold til folkeretten.

Ændret opfattelse af grundlovens rammer for overførsel af kompetence

Ifølge kommissorierne for såvel Hjemmestyrekommissionen, der påbegyndte at arbejde sidst i 1975, og Den grønlandsk-danske selvstyrekommission af 2004 skulle såvel de påtænkte hjemmestyre- som selvstyreordninger etableres inden for rammerne af den gældende danske grundlov.³

Opfattelsen af, hvilke muligheder grundloven giver for overførsel af kompetence fra stat til henholdsvis hjemme- og selvstyre, ændrede sig dog hurtigt. Eksempelvis blev det oplyst af Statsministeriet over for hjemmestyrekommissionen af 1975, at overførsel af retsplejen ikke lod sig gøre.⁴ Dette blev begrundet med, at den dømmende myndighed var et hele, hvor dele af denne ikke var muligt at overføre til hjemmestyret. Således figurerede den dømmende myndighed på listen over de områder, der skulle forblive hos staten; men allerede et årti senere oplyste Justitsministeriet over for Den grønlandske Retsvæsenkommission, at det var muligt at overføre dele af den dømmende myndighed til hjemmestyret på den betingelse, at den øverste dømmende myndighed stadig skulle være Højesteret, samt at overførsel forudsatte ændring af hjemmestyreloven.⁵

Det vil føre for vidt og ende i nogle spidsfindige juridiske teknikaliteter at referere den efterhånden meget omfattende litteratur om hjemmestyre- og selvstyreordningernes forenelighed med grundloven, som er skrevet af såvel stats- som folkeretsekspertter. I nyere tid skrev Frederik Harhoff i sin doktordisputats (Harhoff 1993, 242), at hjemmestyreordningernes kompetence er grundlovsumiddelbar og derfor ikke kan ophæves eller ændres ensidigt af rigsmyndighederne, mens folkeretsprofessor og advokat Ole Spiermann - som fungerede som juridisk rådgiver for den grønlandske sides medlemmer af Den grønlandsk-danske Selvstyrekommission - i sin bog fra 2007 (Spiermann 2007, 88-89) konkluderer, at hjemmestyrelovene for Færøerne og Grønland i bund og grund er forfatningsstridige, fordi grundloven ikke tillader en så vidtgående delegation, som det skete med lovene, men at der er forfatningsmedholdelige hjemlet i forfatningsretlig sædvane, samt at ordningerne har fået karakter af forfatningsretlige institutioner.

Der er for nærværende ingen endelig afklaring af spørgsmålet om, hvorvidt hjemme- og selvstyreordningerne i Grønland og på Færøerne er grundlovsstridige eller ej, da spørgsmålet aldrig er blevet forelagt for domstolene, herunder Højesteret, til afgørelse (Danielsen 2008, 365).

---

³ Se også: Betænkning 837/1978 om Hjemmestyre i Grønland, bind 2: Bilag 1 Kommissorium for kommissionen om hjemmestyre i Grønland, bind 2 bilag om hjemmestyreordningen s. 5-6; Grønlandsk-dansk selvstyrekommissions betænkning om selvstyre i Grønland, kommissionens kommissorium s. 14-15, april 2008; Skrivelse af 23. december 1975 fra Statsministeriet til Hjemmestyrekommissionen af 1975; Betænkning nr. 837/1978 om Hjemmestyre i Grønland, bind 2 s. 5-6.

⁴ Jf. note 12 anførte skrivelse fra Statsministeriet af 23/12 1975.

⁵ Justitsministeriets notat af 11/11 1997 om mulighederne for at overføre retterne, politiet og kriminalforsorgen til det grønlandske hjemmestyre, Betænkning nr. 1442/2004 om det grønlandske retsvæsen, s. 1315 og 2222-2232. Se også Justitsministeriets notat af 3. november 2004 om adgangen til at overføre yderligere beføjelser.

Ændret politisk opfattelse

Et andet område, som staten ikke ville give slip på, var sagsområdet mineralske råstoffer. Begrundelsen herfor var dog ikke overvejende af juridisk, men af politisk karakter. Den overvejende del af den grønlandske side af hjemmestyrekommissionen kæmpede længe for at overtage kompetencen for sagsområdet, men forgæves. Med til at illustrere de fastfrosne fronter mellem Grønland og Danmark i dette spørgsmål i disse år kan anføres, at Grønlands Landsråd efter en lang og til tider intens debat i enighed vedtog en erklæring om, at ejendomsretten i den grønlandske undergrund skulle tilhøre den fastboende befolkning i Grønland (Grønlands Landsråds forhandlinger, efterårssamlingen 1975, 218). Heroverfor udtalte den daværende danske statsminister Anker Jørgensen i et interview med Kalaallit Nunaata Radioa (KNR) den 6. november 1976 følgende: ”Der er ikke noget at raffe om. Hvis man vil have ejendomsretten til undergrunden på Grønland, så må man tage konsekvenserne, og så må man sige, at man ønsker at kappe båndene over til Danmark. Det er den eneste måde, fordi nu er det et rigsfællesskab, og nu er ejendomsretten fælles” (Lidegaard 1992, 59). Statsministerens meget firkantede udmelding hang ganske givet sammen med, at den blev fremsat få år efter, at Danmark havde oplevet en meget omfattende energikrise som følge af Mellemøstkrigen i 1973. Efter lang tids og til tider bittert tovtrækkeri mellem kommissionens grønlandske og danske medlemmer fandt denne frem til et kompromis med den ret intetsigende formulering om, at den fastboende befolkning i Grønland havde grundlæggende rettigheder til ressourcerne i den grønlandske undergrund. Mere konkret indeholdt kompromiset en formulering om, at området skulle gøres til en fælles beslutningskompetence mellem den danske regering og landsstyret i Grønland. Dette betød, at kompetencen - hvad angår forundersøgelser af efterforskning efter og udnyttelse af mineralske råstoffer - krævede enighed mellem de nævnte parter, således at begge fik vetoret. Statens insisteren på ikke at ville give slip på området hang ganske givet sammen med, at der under kommissionens arbejde var borerier til havs ud for den grønlandske vestkyst. I den periode var der formodninger om fund af betydelige mængder af disse råstoffer, som i givet fald kunne sikre det offentlige ganske store indtægter. I 1998 overlod Staten forvaltningskompetencen vedrørende mineralske råstoffer til hjemmestyret og i kølvandet på indførelsen af selvstyre 21. juni 2009, overtog Grønland lovgivnings- og den administrative kompetence vedrørende mineralske råstoffer d. 1. januar 2010 (Skydsbjerg 1999, 156).

Proceduren for løsning af evt. tvivsspørgsmål mellem selvstyret og staten om selvstyrets kompetence

Selvstyrelovens § 19 foreskriver, at tvivsspørgsmål mellem selvstyret og rigsmyndighederne om selvstyrets kompetence i forhold til rigsmyndighederne, enten af

den danske regering eller Grønlands landsstyre, kan forelægges for et nævn, bestående af to medlemmer udpeget af den danske regering, to medlemmer udpeget af landsstyret samt tre højesteretsdommere udpeget af præsidenten for Højesteret. Er de fire medlemmer udpeget af henholdsvis den danske regering og landsstyret enige, er sagen endelig afgjort. I modsat fald afgøres sagen af de tre højesteretsdommere.

Forskellen mellem hjemmestyre- og selvstyreloven

Når man sammenligner hjemmestyreloven og selvstyreloven, er der tre forhold, der springer mest i øjnene. Overførsel af et område fra staten til hjemmestyret betyder, at hjemmestyret overtager såvel den lovgivende som den administrative myndighed enten med hjemmel i lovens §4 eller §5. Overtagelse af et sagsområde efter §4 betyder, at hjemmestyret selv skal sørge for finansiering af det overtagne område, mens overtagelse af et sagsområde med hjemmel i lovens §5 betyder, at der følger penge med i form af bloktilskud. Bloktilskuddet fastsættes med udgangspunkt i statens udgifter til det overtagne sagsområde ved overdragelsestidspunktet. Dette er med til at forklare, at overtagelse af en række sagsområder, som også omfatter udgiftstunge sektorer som det sociale, undervisnings- og uddannelsesområdet, sundhedsvæsenet samt boligområdet, blev overtaget hurtigt i løbet af en kort årrække, mens andre mindre udgiftstunge områder som f.eks. Grønlands indre styrelse og fredning blev overtaget uden bloktilskud.

Det står i selvstyreloven, at Grønland med overtagelse af et sagsområde også overtager finansieringen af det af selvstyret overtagne sagsområde. Begrundelsen herfor er - som det fremgår af kommissoriet for selvstyrekommissionen - at der skal være overensstemmelse mellem rettigheder og pligter (Grønlandsk-dansk selvstyrekommission 2008, 14). Ophør af bloktilskud til sagsområder, der overtages med hjemmel i selvstyreloven, forklarer, at det er gået meget langsomt med at overføre nye sagsområder fra stat til selvstyre. Overtagelse efter denne lov omfatter således kun mineralske råstoffer samt en del af arbejdsmiljøområdet. Selvstyret overtog lovgivnings- og den administrative kompetence vedrørende mineralske råstoffer 1. januar 2010. Derudover er listen over de sagsområder, som kan overføres af staten til selvstyret, udvidet ganske betydeligt.

Allerede i kommissoriet til Den grønlandsk-danske selvstyrekommission skar den danske statsminister og den grønlandske landsstyreformand som opdragsgivere for kommissionsarbejdet igennem spørgsmålet om, hvorvidt det grønlandske folk er et folk i henhold til folkeretten, fordi dette princip udtrykkeligt skulle være en del af grundlaget for kommissionens arbejde (ibid., 299). Følgelig fastslås det i præamblen til selvstyreloven, at det grønlandske folk er et folk i henhold til folkeretten med ret til selvbestemmelse. Dette udbygges i lovens §21, som fastslår, at beslutningen om Grønlands selvstændighed træffes af det grønlandske folk. Dermed må en langtrukken diskussion om selvbestemmelsesrettens udstrækning i rent juridiske henseende betragtes som foreløbig slut.

Selvstændighedens konsekvenser

Såfremt det grønlandske folk beslutter sig for, at landet skal være selvstændigt, vil Grønland blive etableret som en ny stat, og højhedsretten over landets land-, sø-, og luftterritorium vil overgå til den nye stats øverste myndigheder.

Et selvstændigt Grønland vil stå over for en masse opgaver af såvel principiel som af praktisk karakter. Det vil dreje sig om en lang række spørgsmål som at sikre en effektiv regulering af forholdene internt i landet samt at påse, at disse overholdes effektivt. Det vil endvidere dreje sig om suverænitetsbevarelse udadtil, hvor det må forventes, at det kun vil kunne ske i samarbejde med et eller flere andre lande, idet Grønlands fåtallige befolkningsunderlag umuligt vil kunne klare denne opgave alene samtidig med, at det nødvendige udstyr til denne opgave er ganske bekosteligt, både hvad angår anskaffelse og drift.

Grønland kan med sin store geografiske udstrækning, beliggenhed og meget begrænsede befolkningsgrundlag umuligt vælge fuldstændig uafhængighed, men må være indstillet på afhængighed af andre nationer. Hvad angår afhængighed af andre nationer, er det nærliggende, at USA vil være et meget oplagt emne, idet Grønland i geografisk henseende er en del af det nordamerikanske kontinent, omfattet af Monroe-doktrinen og således er en del af den amerikanske interessesfære i sikkerhedsmæssig henseende. En stormagt som USA vil altid være opmærksom på, at der ikke opstår et sikkerhedspolitisk tomrum i dets interessesfære. To tidligere danske udenrigsministre, Uffe Ellemann-Jensen og Per Stig Møller, er opmærksomme på dette spørgsmål (Ellemann-Jensen 2007, 379; Møller 2017, 419-20). Endvidere har USA for ganske nylig udtrykt betydelig interesse i fortsat at kunne benytte infrastruktur - eksempelvis landingsbaser - i Grønland.

En meget vigtig konsekvens af et selvstændigt Grønland bliver endelig, at landet selv skal finansiere det at drive et helt samfund og selv bemande alle vitale funktioner, der skal til for at opretholde og udvikle et selvstændigt land. Afhængig af tidspunktet for den grønlandske befolknings beslutning om selvstændighed kan det meget nemt betyde en markant nedgang i befolkningens levestandard, idet en stor del af de nuværende offentlige udgifter dækkes af økonomiske overførsler fra Danmark i kraft af hjemmestyreordningen og EU som følge af partnerskabsaftalen med EU. Den samlede disponible indkomst (BNI) var i 2015 på 18,938 mia. kr., sammensat af det samlede nationalprodukt (BNP) på 14,938 kr., statens bloktilskud på 3,657 mia. kr. og overførsler fra EU i kraft af partnerskabsaftalen på 217 mio. EUR i perioden 2014 til 2020 (Naalakkersuisut.gl). Statens samlede udgifter til Grønland består til dels af udgifter til bloktilskuddet samt udgifter til varetægelse af rigsansligger vedrørende Grønland, herunder udgifter afholdt såvel i Grønland som i Danmark. (Se også Nauja Biancos artikel i dette temanummer, hvor hun analyserer Grønlands økonomi og erhvervsudvikling i et selvstændighedsperspektiv).

Ikke desto mindre er det relevant at anføre, at Grønlands afhængighed af økonomiske overførsler fra den danske stat er faldet markant over en længere årrække. Det skyldes dels en betydelig stigning i den grønlandske produktion og dels fastfrysning af bloktilskuddet - bortset fra løn- og prisregulering med samme procentdel af statens egne udgifter - fra og med overgang fra hjemme- til selvstyre. Hvor statens overførsler til Grønland i 1980 udgjorde 42 pct. af den disponible BNI, faldt denne andel i 2006 til knap 27 pct. (jf. Grønlandsk-dansk selvstyrekommission 2008, 51) og i 2015 til godt 19 procent (Grønlands statistik 2018).

Det er dog i den forbindelse relevant også at påpege, at Grønlands helt dominerende indtægter som følge af fiske- og skaldyrsprodukter næppe kan udvides i nævneværdig grad, da det for indtægter ved salg af specielt hellefisk og torsk på nuværende tidspunkt ser ud til at stagnere på grund af en tendens til overudnyttelse af disse bestande, idet de fastsatte kvoter for enkelte arters vedkommende ligger langt udover biologernes anbefalinger og giver anledning til alvorlige bekymringer samtidig med, at priserne på produkter fra nævnte ressourcer for tiden er forholdsvis høje med undtagelse af rejer (Jeremiassen 2018).

Et igangværende forfatningsprojekt, der snublede i starten

Lokalparlamentet i Grønland, Inatsisartut, besluttede efter en ekstraordinær kort betænkningstid og debat i vinteren 2017 at nedsætte en kommission til at udarbejde et udkast til en forfatning for landet. Ifølge kommissoriet skulle der udarbejdes et udkast til en forfatning, der kan fungere inden for rammerne af det nuværende rigsfællesskab med Danmark, samt et udkast, der skal gælde for et selvstændigt Grønland.

Udarbejdelse af et forfatningsarbejde er i sig selv en både omfattende og kompliceret opgave, da man både skal overveje og stille forslag om den styreform, landet og samfundet bør have, nøje overveje forholdet imellem landets centrale myndigheder og dets borgere, borgernes rettigheder og pligter, vigtigste principper for tilblivelse og overholdelse af love, opgaver og pligter forbundet med landets forhold til udlandet mm. Kommissionen skulle endvidere følge det oprindelige kommissoriiums forslag, som dels skal gælde såvel inden for som udenfor et fortsat rigsfællesskab.

Problematikken kompliceres yderligere af, at der kort tid efter nedsættelse af kommissionen opstod uenighed mellem det landsstyremedlem, der havde ansvaret for sagsområdet, og den af landsstyret udpegede formand for kommissionen. Efter at partiet Naleraq forlod koalitionslandsstyret i september 2018, som førte til dannelsen af et mindretalslandsstyre bestående af Siumut, Atassut og Nunatta Qitornai med parlamentarisk støtte fra Demokraterne er vægten på at få udarbejdet et forfatningsforslag nedtonet i meget høj grad. Mens det fastslås i koalitionsaftalen af 27. oktober 2016, at "Grønland uigenkaldeligt [er] på vej mod selvstændighed" (Kielsen, Olsvig og Enoksen 2016), står der blot i koalitionsaftalen af 2. oktober 2018, at "Koalitionspartierne er enige

om at fortsætte Inatsisartut-beslutningen om udarbejdelse af en betænkning til en kommende betænkning” (Heilmann, Kielsen og Qujaukitsoq 2018).

Ultimo marts 2019 blev kommissoriet for kommissionen ændret, således at udkast til forfatning alene skal gælde i et selvstændigt Grønland, ligesom rammerne for kommissionens arbejde strammes betydeligt op (Naalakkersuisut 2019).

Det følger af foranstående, at det grønlandske parlament ved sin langt fra gennemtænkte og hurtige beslutning har undervurderet såvel omfanget som kompleksiteten af det arbejde, der skal til for at udarbejde et egnet forfatningsudkast. Medvirkende hertil er, at det oprindelige kommissorium var holdt i vage vendinger.

Det springende punkt: folkeafstemning om Grønlands selvstændighed

Bestemmelserne om og proceduren for Grønlands selvstændighed findes i selvstyrelovens §21. Såfremt det grønlandske folk træffer beslutning om selvstændighed, indledes der forhandlinger mellem den danske regering og Naalakkersuisut med henblik på gennemførelse af denne selvstændighed, og en aftale mellem nævnte parter skal udover samtykke fra såvel Inatsisartut som Folketinget godkendes ved en folkeafstemning i Grønland.

Hvad der menes med det grønlandske folk, er absolut ikke entydigt og kan derfor diskuteres. Det er nærliggende at tage udgangspunkt i, hvem der ifølge den nuværende lovgivning har valgt ved valg til Inatsisartut. Ifølge landstingslov nr. 26 af 18/11 1996 om valg til Landstinget med senere ændringer er det personer, der er danske statsborgere, er fyldt 18 år, har haft fast bopæl i Grønland i mindst 6 måneder forud for valgets afholdelse og ikke er umyndiggjorte.

Beslutning om Grønlands selvstændighed er en ganske alvorlig sag, idet selvstændighed indebærer overtagelse af højhedsretten over landets territorium med alle de rettigheder og pligter, der følger med. Alle disse spørgsmål må forudsættes afklaret i forbindelse med den aftale, der måtte blive indgået mellem Naalakkersuisut og den danske regering om gennemførelse af selvstændigheden; men spørgsmålet om, hvorvidt personerne, der deltager i folkeafstemningen, afgiver deres stemme på et veloplyst grundlag, er ikke relevant at tage op i denne her sammenhæng alene af den grund, at valg til Inatsisartut og deltagelse i folkeafstemninger i Grønland ifølge den gældende ret er hemmelige således, at det aldrig er og bør heller ikke være muligt at kontrollere, ud fra hvilke motiver vælgerne afgiver deres beslutning. Udfaldet af en folkeafstemning i Grønland om selvstændighed vil således være det helt afgørende og springende punkt.

De administrative perspektiver

Det offentlige administrative apparat opbygges bl.a. for at sikre, at lovgivernes intentioner føres ud i livet eller forvaltes samt for at tilvejebringe nødvendige oplysninger med henblik på at udarbejde forslag til lovgivning.

Omfanget af den offentlige sektor i Grønland og beskæftigede i samme sektor

Ifølge Grønlands Statistik var 46 procent af den samlede beskæftigelse i Grønland i 2017 beskæftiget i den offentlige administration og service (Grønlands Statistik 2017). Selvom der således ikke sondres mellem administration og service, viser opgørelsen, hvilken vægt den offentlige sektor har i grønlandsk sammenhæng. Dette til trods for, at betydelige dele af den offentlige sektor er privatiseret i de seneste årtier; bl.a. i fiskeri og fiskeindustrien samt i bygge- og anlægssektoren.

Såvel hjemmestyre- som selvstyrekommissionen underkastede spørgsmålet om administrative - herunder personalemæssige - konsekvenser af overførsel af opgaver fra stat til hjemmestyre og senere selvstyre. Selvom der var principiel enighed om, at såvel hjemme- som selvstyret selv skulle opbygge deres administrative apparat, så var samme kommissioner på det rene med, at en så gnidningsløs fortsat varetagelse af hidtidige statslige opgaver som muligt ville forudsætte, at såvel hjemme- som selvstyret fik mulighed for at overtage det hidtidige statslige personale på uændrede løn- og andre ansættelsesvilkår.⁶

En ændret og anderledes administrativ varetagelse af de fra staten overtagne opgaver har for alvor ikke fundet sted. Dette har medvirket til fortsat offentlig dominans i forbindelse med varetagelse af forskellige funktioner i det grønlandske samfund.

Størrelsen og karakteren af den offentlige sektor og administration er aldrig blevet belyst systematisk. En af de ganske få undtagelser er en artikel af undertegnede og Lars Lund om Grønlands offentlige sektor med særligt henblik på offentligt forbrug, som blev præsenteret ved et gå-hjem-møde arrangeret af Grønlands Erhverv og Grønlandsbanken i fællesskab i Nuuk sidst i september måned 2016 (Janussen og Lund 2016).

Hensigten med denne artikel var dels at forklare, hvorfor den offentlige sektor i Grønland er så dominerende, som tilfældet er, og dels at plædere for, at den bør begrænses markant som en væsentlig forudsætning for en mere selv bærende økonomi for Grønland.

Såfremt det generelle sigte med at øge det grønlandske folks selvbestemmelsesret, som der er generel enighed om blandt politiske partier i Grønland, er det ikke muligt fortsat at binde så store ressourcer til den offentlige sektor, men satse på tiltag, der kan øge mulighederne for, at Grønlands økonomi kan blive mere selv bærende. Der skal med

---

⁶ Se bind 4 af hjemmestyrekommissionens betænkning nr. 837/1978 omhandlende administrative konsekvenser m.v.

andre ord tages grundigt fat i at planlægge og udvikle sektorer, der kan generere meget større indtægter til samfundet, eller reducere den offentlige sektor meget markant.

Behov for en meget markant reduktion af den offentlige sektor

En radikal anderledes varetagelse af det offentliges opgaver burde i sig selv ikke være en umulig opgave i lyset af det store personalegennemtræk, der karakteriserer den offentlige sektor i Grønland, idet en betydelig del af personalet hos det offentlige i Grønland er dansk, der som regel er ansat i en kort årrække. Ganske vist er en hyppig udskiftning af personale på den ene side ensbetydende med tab af viden og erfaring samt betydelige udgifter til personalets til- og fratrædelsesrejser samt bohaveflytning, idet de offentlige arbejdsgivers udgifter ifølge de nugældende aftaler dækker disse. På den anden side vil en reduktion af den store offentlige sektor ske ved naturlig afgang og ikke nødvendigvis ved at skulle opsig personale med som regel forlænget opsigelsesvarsel. Ordninger, som oprindeligt er tiltænkt at skulle være midlertidige, har dog med at fortsætte i længere tid, hvis der ikke gribes aktivt ind for at ændre dem.

For et par årtier siden var der overvejelser i Folketingets præsidium om, hvorvidt den mest hensigtsmæssige løsning af en række samfundsopgaver kunne ske ved andet end lovgivning. Der synes at være behov for at forfølge tankegangen i grønlandsk sammenhæng, men det er blevet alt for almindeligt - i øvrigt også andre steder end i Grønland - at gribe til lovgivning, når man står over for at skulle løse visse samfundsopgaver.

Konkluderende og afsluttende betragtninger

Som det fremgår af det historiske forløb, startede det grønlandske folk med at være medbestemmende for egne anliggender i det helt små og med megen tøven fra en del af den danske centraladministration, der havde med Grønland at gøre. Denne tøven og paternalistiske holdning fra centraladministrationens side kom også meget stærkt til udtryk, da Grønland efter afslutningen på 2. verdenskrig ønskede ophør af landets kolonistatus og radikale ændringer i landets erhvervsstruktur.

Først i forbindelse med indførelse af hjemmestyre i 1979 fik de politiske og administrative organer i Grønland en selvstændig kompetence, omend i begrænset omfang.

Det grønlandske folks ønske om større selvbestemmelsesret kompliceres af de begrebsmæssige uklarheder, der er knyttet til begreber som hjemmestyre, selvstyre, selvstændighed og administration. Dette har helt givet været med til at komplicere og forplumre debatten om emner, som i sig selv ikke altid er nemme at have med at gøre.

Endelig skal man absolut ikke være blind for, at ethvert folks forståelige og stærke ønsker om at være herrer i eget hus ofte skygger for de forhindringer, der er for dette,

samt for de opgaver der skal løses for at overvinde sådanne forhindringer. Det gælder ikke mindst erkendelsen af, hvorvidt man er i besiddelse af såvel mandskabsmæssige som økonomiske ressourcer, samt hvor i verden ens land er placeret, og hvilke implikationer disse forhold har. Forhindringer som disse kan sætte begrænsninger for landets mulighed for at agere selvstændigt.

Ønsket om større beslutningskompetence er tidligere ofte blevet tilbagevist med henvisning til forskellige bestemmelser i grundloven. Beskrivelsen af perioden fra hjemmestyrets indførelse indtil nu viser imidlertid, at formelle - herunder forfatningsretlige - hindringer enten er blevet modificeret eller er bortfaldet helt i de seneste årtier.

Samtidig er vægten af Grønlands afhængighed af økonomiske overførsler udefra reduceret markant siden 1979; dels som følge af vækst i landets BNP og dels som følge af fastfrysning af bloktilskuddet fra den danske stat ved overgang fra hjemme- til selvstyre. Således er forudsætningerne for, at det grønlandske folk kan opnå en større grad af selvbestemmelse øget.

I samme åndedrag må man dog tilføje, at andre helt basale forudsætninger for, at Grønland kan fungere som en suveræn stat ikke har ændret sig synderligt meget. Grønland på isfodder kan lige så lidt som andre lande flygte fra sin geografiske beliggenhed. Landet har desuden en meget ensidig erhvervsstruktur, der gør den grønlandske økonomi sårbar i forbindelse med evt. konjunkturændringer i verdensøkonomien. Befolkningstallet er ganske lille, og skiftevis enten stagnerende eller lidt faldende. Landet og dets befolkning har et uddannelsesmæssigt efterslæb. Befolkningens levestandard er afhængig af økonomiske overførsler udefra, selvom betydningen af disse overførsler i de senere år har været dalende. Således har hjemmestyret og selvstyret selv bekostet standardforbedringer og nye tiltag; f.eks. udgifter til opførelsen og driften af Grønlands Universitet, Ilisimatusarfik. Der er dog lang vej endnu, inden landet når frem til et stadium, der blot tilnærmelsesvis kan kaldes økonomisk selvåren. Befolkningens levestandard er stadigvæk afhængig af økonomiske overførsler udefra. Som følge heraf er der grænser for, hvor effektivt landet selv kan magte at varetage sine rettigheder og pligter indadtil og specielt udadtil.

Følgen af ovenstående er, at et geografisk stort land som Grønland med forannævnte karakteristika i overskuelig fremtid reelt ikke har valget om uafhængighed, men snarere relativ uafhængighed eller hvilken afhængighed landet ønsker i forhold til andre nationer. Landet har snarere behov for fortsat afhængighed af et eller flere lande for at kunne styre territoriet og dets befolkning. Det er en skæbne, som Grønland og grønlænderne deler med andre mindre lande og folkeslag.

Der kan endvidere altid opstå den situation, at en anden stat eller andre stater reelt træffer valget på Grønlands vegne, når omstændighederne i det globale magtspil gør det nødvendigt. Eksempelvis citerer Per Stig Møller Grønlands tidligere landsstyreformand Jonathan Motzfeldt for at have sagt: ”vi får ikke lov at sidde alene deroppe på indlandsisen” (Møller 2017, 420).

Som det fremgår af artiklen, har Grønland og det grønlandske folk dog taget markante omend begrænsede skridt i retning af større selvbestemmelsesret for landet og samfundet. At nå så langt har lagt beslag på betydelige ressourcer på begge sider af Atlanterhavet.

Hvad angår administrative perspektiver, må den meget dominerende offentlige sektor siges at være en hæmsko for økonomisk selvårenhed. En begrænsning og omlægning af den offentlige sektor vil derfor være ønskelig, således at Grønlands knappe økonomiske ressourcer kan bruges til vækstfremmende initiativer. Det må pointeres, at en omfattende og gennemgribende omlægning af den offentlige sektor vil forudsætte en grundig analyse af såvel lovgivning som administration. De to sektorer er så tæt knyttet til hinanden, at en større reform af den ene ikke kan gennemføres uden tilbørlig skelen til den anden. Ellers risikerer man at løbe ind i alvorlige problemer. Det drejer sig heller ikke om et arbejde, der kan løses over en nat. Det vil fordre en vedholdende og systematisk indsats over en lang årrække. Da politikerne ofte har en begrænset tidshorisont, anses det mere realistisk at satse på en langsigtet plan, som så kan opdeles i en række delmål, som kan søges realiseret over en længere årrække.

Landets videre færd mod en større ret til selvbestemmelse må siges at være uvis, på grund af de nævnte begrænsninger, såsom geografisk placering og udstrækning, erhvervsstruktur og uddannelsesniveau. På den baggrund kan man nogle gange ikke undgå at undre sig over misforholdet mellem det stærke politiske ønske om selvstændighed og de reelle og praktiske - herunder økonomiske og mandskabsmæssige - muligheder for i overskuelig fremtid at virkeliggøre dette ønske.

Det skal dog ikke glemmes, at det grønlandske folks selvbestemmelsesproces er helt uden sidestykke, sammenlignet med eksempelvis andre inuit-områder i Nordkalotten; men såfremt landet selv skulle overtage ansvaret for at drive og administrere verdens største ø og dets befolkning samt specielt - i betragtning af dets strategiske beliggenhed - sikre dets sikkerhed udadtil, vil det helt givet forudsætte et samarbejde med en eller flere andre stater. Som følge af dette dukker spørgsmålet op om, hvilken form for afhængighed af andre lande, Grønland og dets befolkning egentlig ønsker.

Litteratur

- Danielsen, J. H. (2008). *Notat af 22. december 2006 om grundlovsfortolkning og den forfatningsretlige sædvane*, Grønlandsk-dansk selvstyrekommissions betænkning, april 2008.
- Dansk Institut for Internationale Studier (2007). *Afvikling af Grønlands kolonistatus – En historisk udredning*.
- Den grønlandske retsvæsenkommission (2004). *Betænkning nr. 1442/2004 om det grønlandske retsvæsen*.
- Ellemann-Jensen, U. (2017). *Som blad i høst – Mit liv efter politik*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Grønlandsk-dansk selvstyrekommission (2008). *Grønlandsk-dansk selvstyrekommissionens betænkning om selvstyre i Grønland*. Tilgængelig på: https://www.foxylex.dk/static/media/betaenkninger/Betaenkning_afgivet_af_Selvstyrekommissionen.pdf [Tilgået d. 16. april 2019].
- Grønlands Landråd (1975) *Grønlands Landsråds forhandlinger, efterårssamlingen 1975*.
- Grønlands Statistik (2017) *2017 Beskæftigelsen*. Tilgængelig på: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&sc=AR&version=201818> [Tilgået d. 15. april 2019].
- Grønlands Statistik (2018) *Nationalregnskab 2008-2017*. Tilgængelig via: <https://www.stat.gl/publ/da/NR/201802/pdf/Produktionsbaseret%20nationalregnskab%202008-2017.pdf> [Tilgået d. 15. april 2019].
- Grønlands Statistik (2019) Hovedbeskæftigelse blandt fastboende fordelt på tid, branche, kommune og køn [ARDBFB3], *Statistikbanken*. Tilgængelig via: http://bank.stat.gl/pxweb/da/Greenland/Greenland_AR_AR30/ARXBFB3.px?rxid=A_RXBFB312-04-2019%2013:12:14 [Tilgået d. 12. april 2019].
- Harhoff, F. (1993). *Rigsfællesskabet*. Århus: Forlaget Klim.
- Heilmann, S., Kielsen, K. og Qujaukitsoq, V. (2018). *Koalitionsaftale 2018: Nunarput – i udvikling – med plads til alle*.
- Heinrich, J. (2012). Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse 1945-53, Inussuk. *Arktisk forskningsjournal 1 2012*
- Hjemmestyrekommissionen (1978). *Betænkning nr. 837/1978 om Hjemmestyre i Grønland 1978*.
- Janussen, J. og Lund, L. (2016). *Grønlands offentlige sektor med særligt henblik på offentligt forbrug*. Tilgængelig på: <http://www.ga.gl/LinkClick.aspx?fileticket=yE4azccUgl%3D&tabid=36&language=da-DK> [Tilgået d. 2. april 2019].
- Jeremiassen, N. (2018). Følgrebrev til Redegørelse til Inatsisartut om TAC og Kvoter 2017. *Naalakkersuisut, Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug*. 20. november 2018. Tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Fangst%20og%20fiskeri/DK/TAC%20Redegrelse%202017%20dk.pdf> [Tilgået d. 15. april 2019].

- Kielsen, K., Olsvig, S. og Enoksen, .H (2016). *Koalitionsaftale 2016-2018: Lighed, Tryghed, Udvikling*.
- Lidegaard, M. (1992). *Kilder til Grønlands historie 1950-80*. Nuuk: Atuakkiorfik.
- Ministeriet for Grønland (1964). *Betænkning nr. 363 fra Grønlandsudvalget af 1960*.
- Ministeriet for Grønland (1973). *Betænkning fra udvalget vedrørende byrde- og opgavefordeling i Grønland. November 1973*.
- Møller, P.S. (2017). *Udenrigsminister i krig og fred*. København: Gyldendal.
- Naalakkersuisut (s.d.). *Den Europæiske Union og Grønland*. Tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Greenland-Representation-to-the-EU/European-Union-and-Greenland> [Tilgået d. 15. april 2019].
- Naalakkersuisut (2019) *Kommissorium for Forfatningskommissionen offentliggøres*, 29. marts 2019. Tilgængelig på: https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2019/03/2903_forfatningskommission [Tilgået d. 15. april 2019].
- Oldendow, K. (1936). *Træk af Grønlands politiske historie – Grønlændernes egne samfundsorganer*.
- Rosing Olsen, T. (2005). *Qaannat alannguanni – Kalaallit Nunaanni naalakkersuinikkut oqaluttuarisaanermi 1939-79*. Nuuk: Forlaget Atuagkat.
- Selvstyrekommissionen (2003). *Betænkning afgivet af den grønlandske selvstyrekommission 2003*.
- Skydsbjerg, H. (1999). *Grønland 20 år med hjemmestyre*. Nuuk: Forlaget Atuagkat.
- Spiermann, O. (2007). *Danmarks Rige i forfatningsretlig belysning*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Sørensen, A. K. (1983). *Danmark- Grønland i det 20. århundrede*. København: Nyt Nordisk Forlag.
- Wilhelm, H. (2001). *"af tilbøielighed er jeg grønlandsk" - Om Samuel Kleinschmidts liv og værk*. København: Det grønlandske Selskab.